

Zapamätané rodičovské správanie ako mediátor vo vzťahoch medzi rodičmi a deťmi

Gabriela Rozvadský Gugová

Abstrakt

Cieľ: Prioritou pre nás pri voľbe metodiky sa stal vzťah medzi rodičom a dieťaťom. Jednou z tém, ktoré nás viedli bola bezpečná vzťahová väzba medzi vzťahovými osobami, v našom prípade medzi rodičmi a deťmi. Zamerali sme sa na dospelých jedincov (nositeľov bezpečnej vzťahovej väzby) ako na budúcich mediátorov vzťahov so svojimi potomkami. Kľúčové boli ich spomienky na rodičovské správanie. Zamerali sme sa na výskyt bezpečnej vzťahovej väzby.

Metódy: Použili sme 23-položkové (short) s-EMBU, ktoré sú tri základné modely používané v rodičovskej správaní: odmietanie, emočnú vrelosť a hyperprotektivitu. V našej vzorke bolo $N=970$ participantov (bežná populácia) z toho 507 žien a 463 mužov vo veku 18–62 rokov, ktorí pozostávali zo študentov externého pre-gradual štúdia VŠ DTI, 2010–2014.

Výsledky: Naše výsledky sa ukázali vyššie ako publikované Perrisom a jeho kol. (1980). Reliabilita nástroja bola u otcov $\alpha = .820$ a u matiek $\alpha = .856$. Priemerné hodnoty v jednotlivých subškálach boli: Odmietanie (otec): $M = 13.88$, $SD = 3.250$; Odmietanie (matka): $M = 14.44$, $SD = 3.768$; Emočná vrelosť (otec): $M = 14.24$, $SD = 3.190$; Emočná vrelosť (matka): $M = 14.24$, $SD = 3.214$; a sledovaná Hyperprotektivita (otec): $M = 18.90$, $SD = 3.509$; Hyperprotektivita (matka): $M = 17.69$, $SD = 3.990$. Pri klastrovej analýze sme zistili, že najväčší podiel na klasifikácii a diferenciacii vzťahovej väzby mala hyperprotektivita (otcov). U matiek to bola Emočná vrelosť.

Záver: Naše výsledky nás prekvapili, klastrová analýza typov vzťahovej väzby nepreukázala výskyt bezpečnej vzťahovej väzby u matiek. Vzhľadom na naše zistenia odporúčame cielene sa venovať emocionalite vo vzťahoch, začleniť koncepciu vzťahovej väzby do teoretickej prípravy učiteľov v rámci psychologických predmetov.

Kľúčové slová: vzťahová väzba, sEMBU, odmietanie, emočná vrelosť, hyperprotektivita.

Parental rearing as a mediator of the relationship between parents and children

Abstract

Objective: The priority for us when choosing a methodology contains relationship between parent and child. One of the leading theses was secure attachment between relational persons, in this case between parents and children. We have focused on adults (holders of secure attachment) as mediators on the future relations with their children. The key was their memories of parental rearing. We focused on secure attachment.

Methods: We have used a 23-item (short) sEMBU is mainly looking for three basic models used in parental behavior: rejection, emotional warmth and overprotection. Our sample contains $N = 970$ participants (general population) of which 507 are women and 463 are men aged 18 to 62 years. All sample members are external students of university-graduate studies DTI, 2010–2014.

Results: Our results proved higher than published by Perris et al. (1980). The internal reliability on all subscales in fathers was $\alpha = .820$ and maternal $\alpha = .856$. Average values in each subscale were: Rejection (father): $M = 13.88$, $SD = 3.250$; Rejection (mother): $M = 14.44$, $SD = 3.768$; Emotional warmth (father): $M = 14.24$, $SD = 3.190$; Emotional warmth (mother): $M = 14.24$, $SD = 3.214$; and monitored Overprotection (father): $M = 18.90$, $SD = 3.509$; Overprotection (mother): $M = 17.69$, $SD = 3.990$. Overprotection took the highest share of classification and differentiation in the father's cluster. The highest share of classification and differentiation in the mother's cluster has Emotional warmth. We assumed that we find a secure attachment in mothers.

Conclusion: Our results surprised us, cluster analysis did not demonstrate the occurrence of a secure style of attachment. We recommend focusing on emotionality in relationships, to incorporate the concept of attachment in teacher training in the context of psychological subjects.

Keywords: attachment, sEMBU, rejection, emotional warmth, overprotection.

Úvod

Už pri teoretickom zvažovaní ako a hlavne kam smerovať výskum vo výchove a vzdelávaní nás hlboko ovplyvnili priekopnícke práce J. Bowlbyho a jeho spolupracovnícky M. Ainsworthovej, ktorí sa venovali predovšetkým najrôznejším aspektom utvárania vzťahovej väzby v ranom detskom veku (Cassidy, 2008). Už samotný Bowlby však zdôrazňoval, že vzťahová väzba zohráva pre človeka dôležitú životnú rolu od narodenia až po smrť (podľa Crowell, Fraley, Shaver, 2008). Medzi časom bolo už nespočetnekrát empiricky overené, že skúsenosti so vzťahovou väzbou, ktorú sme získali v detstve, si prenášame do našich dospelých blízkych vzťahov (Hazan, Shaver, 1994).

Vyššie uvedení autori vyvinuli klasifikáciu typov vzťahovej väzby dospelých, ktorá obsahovala tri základné typy zodpovedajúce Ainsworthovej klasifikácii detskej vzťahovej väzby (Hazan, Shaver, 1990). Prvým typom je bezpečná vzťahová väzba (angl. secure), ktorá charakterizuje človeka, ako cítiaceho sa slobodne, pohodlne v dospelých vzťahoch a je pre neho relatívne ľahké dostať sa blízko k iným ľuďom. Pri úzkostnej/ambivalentnej vzťahovej väzbe (angl. anxious/ambivalent) dospelý človek vníma druhých ako neochotných priblížiť sa k nemu v takej miere, v akej by chcel. Trápi sa, či ho partner skutočne miluje a či ho nechce opustiť. Snahu dostať sa čo najbližšie môžu druhí vnímať ako niečo ohrozujúce. Dospelý človek s vyhýbavou vzťahovou väzbou (angl. avoidant) má problém dôverovať iným a byť na nich závislý. Cíti sa nepohodlne, ak je blízko k iným ľuďom, je v nepohode, ak sa chce k nemu partner viac priblížiť a prežívať s ním väčšiu intimitu.

Prioritou pre nás pri voľbe metodiky sa stal vzťah medzi rodičom a dieťaťom. Jednou z téz, ktoré nás viedli bola bezpečná vzťahová väzba medzi vzťahovými osobami, v našom prípade medzi rodičmi a deťmi. Zamerali sme sa na dospelých jedincov (nositeľov bezpečnej vzťahovej väzby) ako na budúcich mediátorov vzťahov so svojimi potomkami. Kľúčové boli ich zapamätané spomienky na rodičovské správanie. My sme sa zamerali na výskyt bezpečnej vzťahovej väzby. Výskumy sa zameriavali v minulosti najmä na skúsenosti z raného detstva dospelých s dôrazom na nedostatok rodičovskej opatery. Táto nedostatočnosť v zásade vyplývala zo straty alebo odlúčenia od rodičov z dôvodu úmrtia, rozchodu alebo rozvodu v rozličných vekových štádiách. Ako prví Jacobson (1980), Perris (1980) a Arrindell (1983) a neskôr ich nasledovníci rozšírili pojem „deprivácie v detstve“, ktorú v zhode definovali ako nedostatok, stratu alebo absenciu vzťahu, a takáto deprivácia vyplývala buď z reálnej straty jedného alebo oboch rodičov, alebo z nedostatočných, či chybných komunikačných, výchovných a edukačných praktík zo strany rodičov. Rozhodli sme použiť sebaopisudzovací dotazník SEMBU, ktorý je mladšou verziou **EMBU** (*Dotazník zapamätaného rodičovského správania*, skratka pochádza z originálneho švédskeho názvu *Egna Minnen Beträffande Uppfostran*, čo v slovenčine znamená *Moje spomienky, ako ma vychovávali*). Pôvodná verzia (Perris et al., 1980) obsahovala 81 položiek, ktoré boli združené do 15 subškál. Neskôr bola vytvorená skrátená

verzia s označením **s-EMBU**, ktorá obsahuje 23 položiek v troch základných subškálach (Arrindell et al., 1999, 2001), (Rozvadský Gugová, Eisemann, 2016): Odmietanie; Emočná vrelosť; Hyperprotektivita. Pri voľbe metodiky sme zvažovali aj EMBU-P (verzia pre rodičov) a EMBU-c (verzia pre deti). Nakoniec sme zvolili sEMBU, pre menej limitovanú cieľovú skupinu. Pre inšpiráciu uvádzame v nasledujúcom texte krátke charakteristiky už spomenutých verzií hlavného EMBU. Táto téma je v literatúre bohato diskutovaná (napr. Crowell, Fraley, Shaver /2008/; Mikulincer, Shaver /2007/; Fraley, Phillips /2009/), u nás sa jej venuje Halama (2009). Diagnostikovanie vzťahovej väzby v súčasnosti poskytuje možnosť bližšie sledovať rozličné aspekty správania, etymológiu sledovaného javu, ktorý sa prezentuje ako ďalej reprodukovateľný vzorec myslenia a správania.

1 EMBU, EMBU-P, EMBU-c ako nástroje na zisťovanie vzťahovej väzby

Jedna z pôvodných štúdií švédskych autorov o EMBU (Jacobson, L., Lindstrom, H., von Knorring, L., Perris, C. and Perris, H., 1980) predstavila EMBU ako nový nástroj a CMPS (the Cesarek Marke Personality Schedule, zostavený podľa Murray's Teórie osobnosti (Murray, 1938) ako nástroj na vyhodnocovanie psychogénnych potrieb. Výskumu sa vtedy zúčastnilo 152 subjektov oboch pohlaví zo zdravej populácie. Vo vzorke bolo 108 mužov a 44 žien. Vo vzorke bolo 73 brancov, 57 študentov medicíny, 15 študentov terapie a 7 personalistov vo veku 17–46 rokov. Autorom sa potvrdili všeobecné predpoklady, že vnímané rodičovské správanie je dôležitý faktor v utváraní osobnosti jedinca, ale zistili aj ďalšie neočakávané faktory, ktoré sa zdajú byť ešte dôležitejšie pri determinácii osobnostných charakteristík. Autori našli sig korelácie medzi EMBU a CMPS v týchto položkách: kontrola, vina vzbudzovaná matkami a neurotic. seba presadzovanie $r = 0.22, P < 0.01$; tolerancia, náklonnosť matiek a neneurotic. dominancia $r = 0.20, P < 0.01$; uprednostňovanie súrodenca matkou a pasívna závislosť $r = 0.21, P < 0.01$; hyperprotektivita matiek a spoločenskosť $r = 0.23, P < 0.01$. V otcovskom správaní sig. korelovali iba uprednostňovanie súrodenca otcom a pasívna závislosť $r = 0.19, P < 0.01$ a negatívna korelácia sa objavila medzi tolerantnosťou otca a neurot. seba presadzovaním $r = -0.17, P < 0.05$; a agresívnou nonkonformitou $r = -0.25, P < 0.001$.

Nasledovali štúdie EMBU autorov (Perris, C., Eisemann, M., Ericsson, U., von Knorring, L. and Perris, H., 1983), kde sa skúmali biologické, klinické, psychologické a sociálne faktory na vzorke $N = 141$ pacientov oboch pohlaví vo veku 21–65 rokov. Našli sa sig. korelácie medzi agresiou a hanbou, vinou a negatívnu koreláciu so socializáciou. Muži a ženy podobne hodnotili svojich otcov. Avšak ženy hodnotili svoje matky ako viac kruté, zatiaľ čo muži hodnotili matky ako viac hyperprotektívne. Na celej vzorke boli matky viac vnímané negatívne ako otcovia. Dánska štúdia o EMBU a osobnostných charakteristikách z roku 1984 (Benjaminsen, S., Jorgensen, J., Kragh-Hansen, L. and Pedersen, L. L.,

1984) hľadala vzťah medzi zapamätanými rodičovským správaním a osobnostnými skúsenosťami a charakteristikami. Vo svojej vzorke $N = 200$ probandov mali výskumníci 114 žien a 86 mužov vo veku od 18 do 72 rokov. Boli to dobrovoľníci, študenti a zamestnanci oddelenia psychiatrie, úradníci a ich známi. Medzi orálne osobnostné charakteristiky autori zaradili: agresiu, závislosť, ústnu agresivitu, lakomosť, pasivita, pesimizmus a odmietanie. Obsesívne charakteristiky definované prítomnosťou: zaťatosť, lakomstvo, zmysel pre poriadok, emočná plochosť, tvrdohlavosť, odmietanie, rigidita, pochybnosti o sebe a zväčšené superego (dôraz na požiadavky okolia). Hysterické charakteristiky ukázali na: závislosť, egocentrizmus, emocionalitu, exhibicionizmus, strach zo sexuality, sexuálnu provokáciu a sugestibilitu. Štatistické výstupy ukázali korelácie, aby znížili riziko získania podozrivo pozitívnych výsledkov, použili Bonferroniho korekciu separátne na každú hypotézu. Bolo dizajnovaných 14 korelačných hypotéz podľa počtu skúmaných premenných (14). Každá korelácia bola testovaná na $\alpha = 1/14 \times 0.20 = 0.014$. Muži a ženy boli analyzovaní oddelene ako chlapci a dievčatá s ich otcami, resp. matkami. Medzi vzorkou chlapcov a dievčat bol rozdiel v tom, že zatiaľ čo u dievčat sa našlo 21 sig. korelácií medzi osobnostnými charakteristikami a detskými výchovnými faktormi, tak u chlapcov sa nenašla sig. významná korelácia žiadna. Dievčatá mali závažnejší vzťah ku zapamätanému rodičovskému správaniu ako chlapci. Čo nás vedie k domnienke, že dievčatá citlivejšie reagujú na výchovné praktiky svojich rodičov. Zdá sa, že dávajú väčšiu váhu zažitému ako chlapci.

Perris a kol. viedli medzinárodnú štúdiu zameranú na vnímané rodičovské správanie u zdravých subjektov (Perris, C., Arrindell, W. A., van der Ende, J., Maj, M., Benjaminsen, S., Ross, M., Eisemann, M. and del Vecchio, M., 1985), jednotlivé vzorky subjektov z Austrálie, Dánska, Talianska, Holandska a Švédska vyplňali švédsky dotazník zapamätaného rodičovského správania EMBU za účelom porovnania troch faktorov emočná vrelosť, odmietanie a hyperpotektivita získaných z predchádzajúcich faktorových analýz v štúdiách autorov dotazníka. Autori tejto veľkej štúdie našli najvýraznejšie diferencie s dánskou vzorkou v porovnaní s holandskou a švédskou vzorkou na jednej strane, a talianskou a austrálskou na druhej strane. Diferencie vo vnímaní rodičovského správania by vyznievali ešte závažnejšie, keď by boli porovnané s osobnými charakteristikami alebo psychopatologickými podmienkami u subjektov v rôznych krajinách.

Španielska štúdia o rodičovskom správaní posudzovanom z rodičovskej perspektivy. **EMBU-P** (Castro, J., de Pablo, J., Gómez, J., Arrindell, W. A., Toro, J., 1997) bola spracovaná so zámerom predstaviť novú formu EMBU-P, ide o selfreport o hodnotení svojho vlastného pôsobenia ako rodiča. Faktorová analýza priniesla štruktúru podobnú ako v EMBU (odmietanie, emočná vrelosť, pokusy kontrolovať a uprednostňovanie subjektu), ale zloženú z menej položiek. Objavil sa vzťah EMBU-P s pohlavím rodičov. Otázky smerovali rodičom, verbálne vety zmenili z minulého času na prítomný a predminulý, tak aby nezmenili význam položiek. Vzorku tvorilo $N = 602$ rodičov študentov Univerzity v Barcelone. Išlo o 299 otcov a 303 matiek., priemerný vek bol $M = 49.87$, $SD = 5.60$ v roz-

päti od 36 do 69 rokov. Vzorky otcov a matiek podrobili t-testu na nezávislých výberoch. Po zadaných podmienkach abstrahovali nakoniec pre EMBU-P 52 položiek z pôvodného EMBU. Pri vyhodnotení t-testu sa našli rozdiely medzi pohlavím rodičov. Matky zdá sa boli viac emočne vrele $t(602) = -4.97, P < 0.001$ a prejavujúce viac kontroly ako otcovia $t(602) = -5.31, P < 0.001$. Tieto výsledky podľa autorov odrážali biologické a sociálne roly matiek a silnejšie(častejšie) kontakty s deťmi ako majú zvyčajne otcovia. Matky sa javili ako viac kontrolujúce.

V roku 1998 bola publikovaná holandská štúdia zameraná na rodičovské správanie a symptómy úzkostných porúch u normálnych detí (Muris, P., Merckelbach, H., 1998). Nastala potreba aplikovať nástroj aj u menších detí a adolescentov, dovtedy sa EMBU používalo výhradne u dospelých respondentov. Autori sa zamerali na vzťah medzi vnímaním rodičovského správania a symptomatikou úzkostných porúch vo vzorke školákov v bežnej populácii. $N = 45$ detí vo veku 8 až 12 rokov. Použili **EMBU-c** pre deti (modifikovaná verzia obsahuje 40 položiek sýtiacich škály odmietanie, emočná vrelosť, kontrola a úzkostná výchova, (Muris, P., Bosma, H., Meesters, C. & Schouten, E., 1998) a nástroj SCARED (the Screen of Child Anxiety Related Emotional Disorders). Našli sig. pozitívne korelácie medzi úzkostným rodičovským správaním a rodičovskou kontrolou matiek $r = 0.41, P < 0.01$ a $r = 0.42, P < 0.01$ na jednej strane a symptomatikou úzkostných porúch, v jednotlivých symptómoch generalizovanej úzkostnej poruchy, separačnej úzkostnej poruchy a enviromentálno-situačnej fóbie matky $r = 0.42, P < 0.01$, otcovia $r = 0.40, P < 0.01$ na strane druhej. Výsledkom bolo, že strach a úzkosť sú bežné medzi deťmi, ale hlavnú rolu vo vývoji úzkostných porúch hrajú rodičovské výchovné praktiky.

Ďalší autori sa následne zamerali najmä na depresívne symptómy u detí a adolescentov, napríklad v štúdiu zameranej na temperament, rodičovstvo a depresívne symptómy u preadolescentov (Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Ormel, J., de Winter, A. F. and Verhulst, F. C., 2006) mali autori vzorku $N = 2230$ probandov vo veku 10 až 12 rokov zo severnej časti Holandska. Zamerali sa na vzťah medzi depresívnou symptomatikou u detí, preadolescentov, a temperamentom, ďalej vnímaným rodičovským správaním a rodom. Výsledky ukázali, že všetky rodičovské a temperamentové skúmané faktory sig. korelovali s depresiou. U dievčat bolo menej hyperprotektivity $t = -2.81, P = 0.005$ a odmietania $t = -5.01, P < 0.001$ a viac emočnej vrelosti $t = 4.81, P < 0.001$ ako u chlapcov, viac skórovali v bojazlivosti $t = 4.32, P < 0.001$ ako vo frustrácii $t = -3.35, P = 0.001$. Frustrácia zvyšovala depresívny efekt v rodičovskej hyperprotektivitě a nedostatok v emočnej vrelosti. Bojazlivosť zvyšovala efekt v odmietaní u dievčat, ale nie u chlapcov, zato vzťah medzi frustráciou a depresiou u chlapcov bol silnejší. Tieto zistenia podporili skúmanú hypotézu, že efekt rodičovského správania závisí na temperamente a rode u detí.

2 Skrátená slovenská verzia s-EMBU v našich podmienkach

Výstupy z pilotnej vzorky (Rozvadský Gugová, 2010; vo výskume bolo celkovo 770 respondentov, z toho 370 mužov a 400 žien vo vekovom rozpätí od 18 do 64 rokov, so stredoškolským vzdelaním s maturitou, českej a slovenskej národnosti) ukázali určitú zhodu s kultúrnymi stereotypmi a vzorcami správania v stredoeurópskom ponímaní, v tom zmysle, že matky boli hodnotené ako viac citlivé a hyperprotektívne, zatiaľ čo otcovia boli hodnotení ako viac vzdialení, menej citliví. Čo opäť môžeme vysvetliť na pozadí kultúrnych výchovných modelov. Vzbudzovanie viny zo strany otca je typické pre stredoeurópskych respondentov ako prejav príliš veľkého záujmu, inak povedané otcovia nezvyknú vzbudzovať pocit viny ak sa nezúčastňujú výchovy, alebo sú vnímaní ako odmietaví. Celkovo sa výchovný model javil viac emočne vreľý, hyperprotektívny ako v švédskej štúdii, priemerné hodnoty dosiahnuté našimi respondentmi boli vyššie ako v Perrisovej štúdii (1980). Kde len hyperprotektivita matiek je $\text{mean} = 11,70$ a $\text{SD} = 0,16$ a u našich matiek bola hodnota $\text{mean} = 18,55$ u synov a $\text{mean} = 18,03$ u dcér, hyperprotektivitu otcov uvádza Perris (1980) $\text{mean} = 10,70$ a $\text{SD} 0,19$ a u našich otcov bola hyperprotektivita $\text{mean} = 13,54$ u synov a $\text{mean} = 12,85$ u dcér.

Aj na základe skúseností z pilotnej štúdie sme sa rozhodli použiť s-EMBU a zamerať sa na prítomnosť bezpečnej vzťahovej väzby. Všetky ostatné verzie nástroja EMBU by nás limitovali vo viacerých aspektoch.

3 Výstupy a diskusia k výskumu zapamätaného rodičovského správania

Naša výskumná vzorka v hlavnej štúdii sa skladala z 970 účastníkov, ktorí boli študentami pregraduálneho štúdia v Dubnici Institute of Technology (DTI) v období 2010–2014 (Rozvadský Gugová, G., Eisemann, M. 2016). Všetci účastníci vyplňali slovenský preklad s-EMBU od autorov (Poliaková, M., Mojžišová, V., Hašto, J., 2007). Výskumný súbor pozostával z 507 žien a 463 mužov. Priemerný vek účastníkov bol $M = 31,743$; $SD = 8,7317$ (z 18 na 62). Respondentov sme si rozdelili neskôr na úplné rodiny / neúplné, na vekovo do 30 rokov, od 31 do 40 rokov, od 41 do 50 rokov a nad 50 rokov. Ďalej sme sledovali počty súrodencov: bez súrodencov, 2 súrodenci, 3 súrodenci a viac. Priemerné skóre s-EMBU v našej štúdii na škále:

Odmietania (otec) bolo: $M = 13,88$, $SD = 3,250$; na škále Odmietania (matka) bolo: $M = 14,44$, $SD = 3,768$; Emočná vrelosť (otec): $M = 14,24$, $SD = 3,190$; Emočná vrelosť (matka): $M = 14,24$, $SD = 3,214$; a Hyperprotektivita (otec) bolo: $M = 18,90$, $SD = 3,509$; Hyperprotektivita (matka): $M = 17,69$, $SD = 3,990$. Naše výsledky sú vyššie oproti výsled-

kom Perrisa a kol. (Perris, C., Jacobson, L., Lindstrom, H. von Knorring, L., Perris, H., 1980), ale naopak sa blížia výsledkom zverejneným Castrom (Castro, J., de Pablo, J., Gómez, J., Arrindell, WA, Toro, J., 1997), kde ich priemerné skóre na škále Odmietania (otec) bolo: $M = 16,32$, $SD = 3,00$ a na škále Odmietania (matka) bolo: $M = 16,38$, $SD = 2,74$. Vnútoraná konzistencia subškál bola $\alpha = 0,820$ pre hodnotenie Otca (bez položky č. 9 $\alpha = .823$) a $\alpha = .856$ pre hodnotenie Matky (bez položky č. 20 $\alpha = .860$).

Pri sledovaní demografických charakteristík sme zistili sig. rozdiely pri hodnotení otca na škále odmietanie medzi vekovými kategóriami respondentov $F = 8.915$, $Sig = .000$. Rozdiely boli najmä medzi skupinou do 30 a nad 50 rokov, čo svedčí o generačných rozdieloch. Samozrejme, že v skupine do 30 rokov boli väčšinou bezdetní respondenti a v najstaršej skupine boli už ľudia aj so skúsenosťami starých rodičov, ich okrem iného aj ovplyvňovala situácia povojnového detstva koncom 50-tych rokov minulého storočia. Našli sme významné pozitívne korelácie medzi rozchodom rodičov a odmietaním zo strany matky, emočnou vrelosťou otcov a hyperprotektivitou otcov, navzájom vysoko korelovali odmietanie rodičov a emočná vrelosť oboch rodičov. Pri rozdieloch v počte súrodencov sa javili matky sig. hyperprotektívnejšie u respondentov bez súrodencov oproti 2 súrodencom .975, všeobecne boli významné rozdiely medzi respondentami bez súrodencov a rodinami s 2 deťmi.

Pri klastrovej analýze sme zistili, že najväčší podiel na klasifikáciu a diferenciáciu vzťahovej väzby mala hyperprotektivita (otec, $MS = 121.452$, $F = 494.507$, $Sig = .000$). U matiek to bola Emočná vrelosť, $MS = 120.652$, $F = 479.931$, $Sig = .000$. Predpokladali sme, že nájdeme bezpečnú vzťahovú väzbu u matiek. Zistili sme, že ženy hodnotili svoje matky vyššie ako muži. Klastrovou analýzou sme extrahovali tieto štýly vzťahovej väzby v našej vzorke: bezpečná, úzkostná, úzkostná/ambivalentná, odmietavá/ vyhubavá, odmietavá/ popieranie, dezorganizovaná/ prílišná angažovanosť. Prekvapením bol nulový výskyt bezpečnej vzťahovej väzby u matiek a u otcov absentoval výskyt prílišnej angažovanosti. Čo zdá sa korešponduje so všeobecným tvrdením, že matky sú prehnane úzkostné a nevychovávali deti k odolnému správaniu a otcovia sú ľahostajní k výchove a bez prehnaných emócií. V kontexte našich zistení, by bolo žiadúce sa zamerať do budúcnosti na bezpečnú vzťahovú väzbu aj vo výchove a vzdelávaní budúcich pedagógov. Cielene sa venovať emocionalite vo vzťahoch, v štúdiu sa opierať o teóriu vzťahovej väzby, začleniť jej koncepciu do teoretickej prípravy učiteľov v rámci psychologických predmetov. Následne sa aj výcvikovo zamerať na zručnosti v oblasti budovania vzťahov. Učiteľ v škole sa na dlhé obdobie stáva veľmi blízkou vzťahovou osobou a bolo by žiadúce, keby bol nositeľom bezpečia pre deti a študentov a stal sa tak mediátorom budúcich vzťahov svojich žiakov.

Literatúra

- Arrindell, W. A. et al. (2001). The short-EMBU* in East-Germany and Sweden: A cross-national factorial validity extension. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42: 157–160, doi: 10.1111/1467-9450.00226.
- Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Brilman, E. & Monsma, A. (1983). Psychometric evaluation of an inventory for assessment of parental rearing practices: a Dutch form of the EMBU. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67: 163–177.
- Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Monsma, A., & Brilman, E. (January 18, 1983a). The role of Perceived Parental Rearing Practices in the Aetiology of Phobic Disorders: A controlled study. *The British Journal of Psychiatry* 143: 183–187.
- Arrindell, W. A. et al. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27(4): 613–628.
- Benjaminsen, S., J. Jørgensen, L. Kragh-Hansen, & Pedersen, L. L. (1984). Memories of parental rearing practices and personality features. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 69(5): 426–434.
- Castro, J., De Pablo, J., Gomez, J., Arrindell, W. A., & Toro, J. (1997). Assessing rearing behaviour from the perspective of the parents: a new form of the EMBU. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 32(4): 230–235.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.) (2008). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical application*. 2nd ed. New York: Guilford Press.
- Crowell, J. A., Fraley, P. C., & Shaver, P. R. (2008). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. In Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical application*. 2nd ed. New York: Guilford Press, s. 599–634.
- Fraley, R. C., & Phillips, R. L. (2009). Self-report measures of adult attachment in clinical practice. In Obegi, J. H., & Berant, E. (Eds.) *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York: Guilford Press, s. 153–180.
- Halama, P. (2009). Vzťahová väzba v dospelosti. In Adamovová, L., Halama, P. *Vzťahová väzba a religiozita*. Bratislava: Slovak Academic Press, s. 25–39.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (January 01, 1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 270–280.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1): 1–22.
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview. Protocol, method of analysis, and empirical studies. In Cassidy, J., Shaver, P. R. (Eds.) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. 2nd Ed. New York: Guilford Press, s. 552–598.
- Jacobsson, L., Lindström, H., Knorrning, L., Perris, C., & Perris, H. (March 01, 1980). Perceived parental behaviour and psychogenic needs. *Archiv für Psychiatrie Und Nervenkrankheiten*, 228, (1): 21–30.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Muris, P., Bosma, H., Meesters, C., & Schouten, E. (January 01, 1998). Perceived parental rearing behaviours: a confirmatory factor analytic study of the Dutch EMBU for children. *Personality and Individual Differences*, 24(3): 439–442.
- Muris, P., & Merckelbach, H. (January 01, 1998). Perceived parental rearing behaviour and anxiety disorders symptoms in normal children. *Personality and Individual Differences*, 25(6): 1199–1206.
- Murray, H. A., & Harvard University. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*.

- Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Ormel, J., de, W. A. F., & Verhulst, F. C. (July 01, 2006). Temperament, parenting, and depressive symptoms in a population sample of preadolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(7): 684–695.
- Perris, C., Jacobsson, L., Linndström, H., Knorrning, L., & Perris, H. (April 01, 1980). Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61(4): 265–274.
- Perris, C., Eisemann, M., Ericsson, U., von, K. L., & Perris, H. (January 01, 1983). Parental rearing behaviour and personality characteristics of depressed patients. *Archiv Fur Psychiatrie Und Nervenkrankheiten*, 233(2): 77–88.
- Perris, C., Arrindell, W. A., Perris, H., Ende, J., Maj, M., Benjaminsen, S., Ross, M., ... Vecchio, M. (September 01, 1985). Cross-national study of perceived parental rearing behaviour in healthy subjects from Australia, Denmark, Italy, The Netherlands and Sweden: pattern and level comparisons. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 72(3): 278–282.
- Poliaková, M., Mojžišová, V. & Hašto, J. (2007). Skrátený dotazník zapamätaného rodičovského správania ako výskumný a klinický nástroj s-E.M.B.U. *Psychiatria, psychoterapia, psychosomatika*, 14(2–3): 79–88.
- Rozvadský Gugová, G. a Kovalev, A. (2010). E.M.B.U. ako klinický nástroj na určovanie modelov sexuálnej výchovy v rodinách na Slovensku a v Čechách. In *Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „SEXUALITY IV“ Bratislava 29.–30. 9. 2010*. Bratislava: Pdf UK.
- Rozvadský Gugová, G. and Eisemann, M. (2016). Psychometric Properties of the Slovak Version of sEMBU on General Adult Sample. *Acta Technologica Dubnicae*, 6(3): 32–43. DOI 10.1515/atd-2016-0018.

Kontakt:

Mgr. Gabriela Rozvadský Gugová, Ph.D.
Katedra školskej pedagogiky a psychológie, VŠ DTI
Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
Slovenská Republika
E-mail: gugova@dti.sk

Mgr. Gabriela Rozvadský Gugová, PhD., psychológ a odborná asistentka na Katedre školskej pedagogiky a psychológie, členka Redakčnej rady The Journal Acta Technologica Dubnicae, člen EMDR Slovensko, člen SPdS Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV. Jej oblasti záujmu sú rodičovská výchova, vzťahová väzba, trauma, PTSD, dissociácie. Spolupracuje s odborníkmi z praxe a participuje na výskumných úlohách v danej oblasti.